

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 5 มีนาคม 2536

ป่วย อิงภากรณ์ กับเคมบริดจ์

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อิงภากรณ์ จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ จาก London School of Economics and Politics (LSE) แต่ผู้คนจำนวนน้อยนัก ที่ทราบว่า อาจารย์ป่วยเคยนั่งเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

เมื่อผมสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ประสบโชคร้ายกว่าการ ถูกถอดเตอริวรางวัลที่หนึ่ง ด้วยการมีโอกาสศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ลำพังผลการ ศึกษาของผมคงไม่สามารถช่วยให้เข้าศึกษามหาวิทยาลัยดังกล่าวนี้ได้ แต่ด้วยอิทธิฤทธิ์ของ จดหมายรับรองจากอาจารย์ป่วย และนายฟรานซิส คริปส์ (Francis Cripps) ผมจึงไปเดินปร๋ออยู่ ในเมืองเคมบริดจ์ในปี 2512

ในปีต่อมา ผมเริ่มได้ข่าวว่า อาจารย์ป่วยกำลังจะไปเป็นศาสตราจารย์รับเชิญ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ วันหนึ่งผมได้รับบันทึกสั้นๆ จากท่านว่า "แวะมา Churchill College แต่ไม่พบ"

อาจารย์ป่วยเดินทางไปอังกฤษในเดือนสิงหาคม 2514 เพื่อสอนหนังสือ ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ถ้าความทรงจำของผมไม่เลวจนเกินไปนัก ผมจำได้ว่าผมได้พบ อาจารย์ป่วยในเคมบริดจ์เป็นครั้งแรกในเดือนกันยายน 2514 โดยที่ภาคการศึกษาแรกของ มหาวิทยาลัยซึ่งมีชื่อเรียกว่า Michaelmas Term เริ่มต้นในเดือนตุลาคม ผมได้ขี้จรรย์านเคียงคู่ ไปกับท่านเพื่อรับประทานอาหารกลางวันในการพบกันครั้งแรกนั้น

อาจารย์ป่วยรู้จักถนนหนทางต่างๆ และชอกเล็กชอกน้อยในเมืองเคมบริดจ์ ดีกว่าผมมากนัก ซึ่งยังความประหลาดใจแก่ผมเป็นอันมาก เมื่อท่านถามถึงอาจารย์เศรษฐศาสตร์ ที่มีชื่อเสียง ดังเช่น Richard Stone, James Meade, Joan Robinson และ Nicholas Kaldor ผมยังไม่รู้สึกเฉลียวใจ เพราะนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงเหล่านี้ล้วนมีผลงานทางวิชาการอันเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

ในไม่ช้า ผมจึงได้ทราบว่า เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองและนครลอนดอน ถูกเยอรมนีทิ้งระเบิด นักศึกษามหาวิทยาลัยลอนดอนต้องอพยพไปเรียนตามมหาวิทยาลัยหัวเมือง นักศึกษาจาก London School of Economics and Politics บางส่วนขึ้นไปอยู่ที่มหาวิทยาลัย

เคมบริดจ์ ซึ่งรวมทั้งอาจารย์ป่วยด้วย ผมจึงถึงบางอ้อว่า เหตุใดอาจารย์ป่วยจึงรู้จักอาจารย์เศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เป็นอย่างดี อาจารย์ป่วยมีโอกาสใช้บริการห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ที่ชื่อ Marshall Library (ตั้งตามชื่อ Alfred Marshall) จนคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับ Mary Marshall (ภรรยาของ Alfred Marshall) ซึ่งในเวลานั้นเป็นบรรณารักษ์

ในเวลานั้น เคมบริดจ์กับ LSE กำลังมีวิวัฒนาการทางเศรษฐศาสตร์อันเป็นผลจาก Keynesian Revolution ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในทศวรรษ 1930 สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของกลไกตลาดในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งตามทัศนะของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ จำต้องอาศัยการแทรกแซงของรัฐบาล ระบบเศรษฐกิจจึงจะมีการจ้างงานเต็มอัตราได้ แม้ว่า LSE จะก่อตั้งขึ้นโดยผู้ที่มีแนวความคิดสังคมนิยมแบบเฟเบียน (Fabian Socialism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามีภรรยาที่ชื่อซิดนีย์ และบีทริส เวบบ์ (Sidney and Beatrice Webb) แต่สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ใน LSE กลับถูกยึดครองโดยนักเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อแนวความคิดของสำนักคลาสสิกและนีโอคลาสสิก ภายใต้การอำนวยการของศาสตราจารย์ไลออนเนล รอบบินส์ (Lionel Robbins) LSE ก็เชื่อมสัมพันธ์กับสำนักเศรษฐศาสตร์ออสเตรีย อย่างน้อยที่สุดก็มีนักเศรษฐศาสตร์จากสำนักออสเตรีย 2 ท่านข้ามไปสอนหนังสือที่ LSE คือ ฟรีดริค ฟอน ฮาเยก (Friedrich von Hayek) และฟรีดริค ฟอน ไมซิส (Friedrich von Mises) และมีอิทธิพลทางความคิดอย่างสำคัญต่อผู้คนใน LSE

ในขณะที่สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ใน LSE เคลื่อนไปทาง "ขวา" ทั้ทั้ง LSE ก่อตั้งขึ้นโดยผู้ที่มีแนวความคิดสังคมนิยม แต่คณะเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์กลับเคลื่อนไปทาง "ซ้าย" ทั้ทั้งที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เป็นมหาวิทยาลัยของพวกศักดินา ภายหลัง Keynesian Revolution อิทธิพลทางความคิดของเปียโร สราฟฟา (Piero Sraffa) ไมเคิล กาลเอกซกี (Michael Kalecki) และโจน โรบินสัน (Joan Robinson) มีส่วนชักนำให้คณะเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เคลื่อนไปทาง "ซ้าย"

อาจารย์ป่วยศึกษาเศรษฐศาสตร์ในอังกฤษในช่วงที่กำลังมีวิวัฒนาการระหว่างสำนักลอนดอนกับสำนักเคมบริดจ์ อาจารย์ป่วยได้รับอิทธิพลของแนวความคิดเสรีนิยมทางเศรษฐศาสตร์ จากสำนักลอนดอนอย่างมาก และเท่าที่ผมเข้าใจ อาจารย์ป่วยไม่ผู้ได้รับอิทธิพลจาก Keynesian Economics มากนัก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่า ผู้นำของสำนักลอนดอนปฏิเสธ Keynesian Revolution อย่างไรก็ตาม กาลเวลาได้ช่วยแปรเปลี่ยนความคิดของมนุษย์ อาจารย์ในสำนักลอนดอนหลายต่อหลายคนเริ่มยอมรับแนวการวิเคราะห์ของเคนส์ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแอบบา เลอร์เนอร์ (Abba P. Lerner) นิโคลาส คาลดอร์ (Nicholas Kaldor) และแฟรงค์ ฮาห์น (Frank Hahn) โดยที่สองคนหลังเป็นเพื่อนนักศึกษารุ่นใกล้เคียงกับอาจารย์ป่วย

ภาระงานสอนของอาจารย์ป่วยในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ในปีการศึกษา 2514/2515 - 2515/2516 มีไม่ผู้มากนัก ท่านรับผิดชอบการสอนในหลักสูตรวิชาการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นหลักสูตรระดับ Certificate และ Diploma นักศึกษาในหลักสูตรนี้เกือบทั้งหมดเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม ผมจำได้ว่า ในปีการศึกษา 2514/2515 อาจารย์ป่วยบรรยายอยู่เพียง 2 เรื่อง เรื่องแรกว่าด้วยประสบการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่างๆในเอเชียอาคเนย์ และเรื่องที่สองว่าด้วยการบริหารนโยบายการเงิน การคลัง ระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มิได้ให้ความสำคัญกับการบรรยายรวม หากแต่ให้ความสำคัญกับ Tutorial System ซึ่งเป็นระบบที่กำหนดให้นักศึกษาศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเอง และเข้าพบอาจารย์ประจำวิชาทุกสัปดาห์ เพื่อถกอภิปรายเรียงความที่เขียนโดยมีเพื่อนนักศึกษาเข้าร่วมถกอภิปรายด้วยเพียง 1-2 คน การพัฒนาความรู้และความคิดได้มาจากการอ่านหนังสือด้วยตนเอง และการถกเถียงกับอาจารย์ประจำวิชา ระบบการเรียนการสอนดังกล่าวนี้จึงใช้อาจารย์เปลือง ผมเข้าใจว่าอาจารย์ป่วยมีนักศึกษาที่ต้องดูแลตามระบบการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ แต่ไม่ทราบจำนวนแน่ชัด

ภาระงานสอนที่มีไม่ผู้มากนัก ทำให้อาจารย์ป่วยมีเวลาเขียนหนังสือ งานเขียนสำคัญในช่วงเวลาดังกล่าวนี้มีอยู่ 2 เรื่อง เรื่องแรกคือ Co-ordination of Monetary Policy, Fiscal Policy and Debt Management ซึ่งประมวลหลักการและประสบการณ์ในการบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจตลอดช่วงเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และเรื่องที่สองคือ "ข้อคิดเรื่องการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. 1980" ซึ่งมีภาคผนวกที่เลื่องชื่อเรื่อง "ปฏิทินแห่งความหวัง-จากครรภ์ถึงเชิงตะกอน" แต่งานเขียนที่ก่อผลกระทบทางการเมืองอันสูงยิ่งก็คือ "จดหมายนายเข้มแข็งยิ่ง" และ "บันทึกประชารวมโดยสันติวิธี"

ในระหว่างที่สอนหนังสือในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ อาจารย์ป่วยสังกัดอยู่ University College ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Wolfson College ตามชื่อเศรษฐีที่บริจาคเงินให้มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ประกอบด้วยวิทยาลัยต่างๆกว่า 20 แห่ง แต่เดิมวิทยาลัยมีไช้เป็นเพียงที่อยู่อาศัยเท่านั้น หากยังเป็นที่จัดการเรียนการสอนอีกด้วย ในยามที่นักศึกษาเลือกเข้าวิทยาลัยก็ต้องหาข้อมูลว่า มีอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในสาขาวิชาที่ตนต้องการศึกษาหรือไม่ เช่น Trinity College มีชื่อด้านปรัชญา King's College มีชื่อด้านคณิตศาสตร์ ฯลฯ ต่อมาภายหลังจึงมีการจัดตั้งคณะวิชาต่างๆขึ้น หน้าที่การจัดการบรรยายและการวัดผลจึงถ่ายโอนไปสู่คณะวิชา แต่วิทยาลัยแต่ละวิทยาลัยยังคงมีหน้าที่ในการบริหาร Tutorial System เมื่อมีคณะวิชาขึ้นแล้ว การว่าจ้างอาจารย์จึงมี 2 ระบบคือ อาจารย์ของวิทยาลัยและอาจารย์ของคณะวิชา ตามปกติ

อาจารย์วิชาเศรษฐศาสตร์ของวิทยาลัยต่างๆ ต่างก็ต้องไปทำงานให้คณะเศรษฐศาสตร์ แต่อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์บางคนก็หาสังกัดวิทยาลัยมิได้ อาจารย์ในสังกัดวิทยาลัยถือว่าโก้และ "เหนือชั้น" กว่าอาจารย์ที่ปราศจากสังกัด อาจารย์ป่วยมักจะกล่าวด้วยความภาคภูมิใจเสมอว่า ท่านเป็นอาจารย์ในสังกัด Wolfson College มิใช่อาจารย์ไร้สังกัด

ในระหว่างที่อาจารย์ป่วยสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์นั้น ท่านต้องกลับไปอยู่กับครอบครัวในนครลอนดอนในช่วงสุดสัปดาห์ ต่อวันจันทร์จึงเดินทางขึ้นไปเมืองเคมบริดจ์เท่าที่ผมจำได้ มีอยู่น้อยครั้งนักที่อาจารย์ป่วยจะใช้เวลาช่วงสุดสัปดาห์ในเมืองเคมบริดจ์ ในหมู่นักเรียนไทยในเมืองเคมบริดจ์เวลานั้น เป็นที่ทราบดีกันว่า อาจารย์ป่วยมีรถยนต์ใช้สัปดาห์เว้นสัปดาห์ โดยผลัดกันใช้กับภรรยาของท่าน ในสัปดาห์ที่ท่านไม่มีรถยนต์ใช้ เรามักจะเห็นท่านขี่จักรยานไปยังที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นใจกลางเมือง หรือศูนย์การบรรยายทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่ Sidgwick Avenue ในเวลานั้น รถยนต์ที่เฟ้นฟ่านในท้องถนนในเมืองเคมบริดจ์มีไม่มากนัก การสัญจรอาศัยรถจักรยานเป็นหลัก

อาจารย์ป่วยอาศัยอยู่ในบ้านพักของ Wolfson College ที่ Barton Close บ้านหลังนี้มีผู้ร่วมอาศัยไม่น้อยกว่า 4 คน คนหนึ่งเป็นศาสตราจารย์ ซึ่งผมจำชื่อไม่ได้เสียแล้ว แต่คนที่อาจารย์ป่วยสนิทสนมด้วยเป็นนักศึกษาปริญญาเอกวิชาดนตรี ซึ่งอยู่ห้องติดกัน ในยามที่นักเรียนไทยพากันไปสังสรรค์หรือร่วมรับประทานอาหาร ณ บ้านพักอาจารย์ป่วย ท่านมักจะเชิญชวนนักศึกษาท่านนี้มาร่วมวงด้วย ในเวลานั้นมีนักเรียนไทยในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เพียงไม่กี่คน แต่มีนักเรียนทุนหลวง นักเรียนทุนธนาคารแห่งประเทศไทย และนักเรียนทุนส่วนตัวหลายคนที่กำลังเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย บางคนเป็นลูกหลานของเพื่อน ซึ่งได้ขอให้อาจารย์ป่วยช่วยเหลือด้วย

ผมไม่ทราบแน่ชัดว่า อาจารย์ป่วยมีโอกาสวิสาสะกับนักเศรษฐศาสตร์ท่านใดมากเป็นพิเศษในระหว่างที่อยู่ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ผู้ที่อาจารย์ป่วยรู้จักและสนิทสนมมาก่อนคือ นิโคลัส คาลดอร์ เนื่องจากสำเร็จการศึกษาจากสำนักลอนดอนรุ่นใกล้เคียงกัน แต่ผู้ที่ผมเข้าใจว่าอาจารย์ป่วยได้สนทนาวิสาสะด้วยมากที่สุดกลับเป็นนักมานุษยวิทยา ชื่อ สแตนเลย์ ชัยราชา แทมเบียห์ (Stanley Jeywaraja Tambiah) ซึ่งเคยมีงานเขียนเกี่ยวกับเมืองไทยหลายเล่ม

ผมรื้อฟื้นความหลังของอาจารย์ป่วยเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ขึ้นมาเขียน เพราะต้องการตั้งจิตภาวนาให้อาจารย์ป่วยประสบความดีสุขในโอกาสวันคล้ายวันเกิดครบ 77 ปี ในวันที่ 9 มีนาคม 2536

สุขสันต์วันเกิดครับอาจารย์